

УДК 378.046-021.68:616-051:34(045)

Валерій ХАРКІВСЬКИЙ,

аспірант кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії, м. Харків

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Стаття присвячена актуальній на сьогодні проблемі розвитку правової компетентності фахівців саме медичної галузі, адже сучасний стан розвитку українського суспільства визначається перш за все впровадженням нормативно-правових знань в усіх галузях діяльності, що призводить до трансформації у політичній, економічній, соціальній сферах. Автором на основі аналізу науково-педагогічної та спеціальної літератури виявлено проблеми розвитку правової компетентності фахівців різних галузей загалом та медичної галузі у післядипломній освіті зокрема.

Ключові слова: компетентність, правова компетентність, фахівці медичної галузі, післядипломна освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні однією з провідних складових професійної компетентності майбутнього фахівця будь-якої галузі правова компетентність. Саме вона характеризує його як успішного суб'єкта професійної діяльності та значно впливає на якість наданих ним послуг. За сучасним соціальним замовленням суспільству необхідні громадянсько активні, креативні, юридично компетентні фахівці, які дотримуються загальноприйнятих правових цінностей та добре обізнані із правових засад у власній

© Харківський В.

професії. Фахівець повинен мати не лише правові знання, але й уміти користуватися ними, грамотно захищати свої інтереси, інтереси споживача, попереджати неправомірну поведінку.

Тенденції розвитку сучасної України, такі як становлення України як незалежної демократично-правової держави, визнання основних прав і свобод людини, приведення до відповідності світовим та європейським стандартам вітчизняного законодавства, актуалізують потребу розвитку правової компетентності фахівців й неперервної їх правової освіти незалежно від віку та стажу професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. До проблеми розвитку професійної компетентності на різних рівнях звертались вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема К. Віаніс-Трофименко, С. Гапоненко, О. Гура, Т. Добудько, М. Елькін, О. Коваленко, Н. Кузьміна, М. Лазарєв, О. Лебедев, О. Пометун, М. Поташник, В. Ситянін та ін. Розвиток правової компетентності особистості у своїх дослідженнях розглядали В. Байденко, В. Болотова, Дж. Вейллант, А. Дахін, М. Елькін, І. Зимня, В. Ландшеер, О. Овчарук, Л. Пильгун, М. Подберезський, О. Пометун, В. Сластьонін, К. Савченко, А. Хуторський, М. Чошанов та ін.

Загальні проблеми реформування вищої медичної школи досліджували К. Амосова, І. Булах, В. Краснов, І. Кузнецова, М. Тимофієва, О. Юдіна.

В. Бабаліч, Л. Добровська, В. Корзуніна, М. Мруга присвятили свої роботи визначенню особистості підготовки лікарів.

Найвні роботи вітчизняних науковців із правової компетентності (А. Венгеров, С. Воеводіна, М. Городинський, І. Дарманська, В. Одарій, В. Олійник, М. Подберезський, В. Камінська, Я. Кічук, В. Сальников, О. Саломаткін, О. Черемісіна та ін.) стосуються її різних аспектів: правової свідомості, культури, моральності, технологічності й практично не зачіпають безпосередньо питання розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті та побудови її досконалої моделі. Н. Глуханюк, І. Дарманська, Е. Зеєр, М. Лазарєв, М. Подберезський Ю. Тукачев обґрунтовують необхідність: при нав-

чанні основ права здійснення психолого-педагогічного процесу з опорою на модель професіоналізму майбутнього фахівця; правової освіти, спрямованої на розвиток нового покоління працівників, здатних діяти правовими засобами при здійсненні та захисті своїх прав; будувати власні стосунки з оточенням на принципах права, соціального партнерства в конкретних виробничих ситуаціях.

Мета статті – на основі аналізу науково-педагогічної, спеціальної літератури визначити проблеми розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових джерел переконує, що пошуки вітчизняних учених спрямовані на виявлення проблем формування та розвитку правової компетентності фахівців різних галузей діяльності та визначення шляхів їх вирішення.

Так, В. Ситянін визначає такі сучасні тенденції, що впливають на формування правової компетентності науково-педагогічних працівників: а) тенденції розвитку суспільства – подальше становлення демократичних інститутів, забезпечення правових гарантій та механізмів їх захисту, побудова цивільного суспільства, прискорення темпів соціально-економічного розвитку країни; б) тенденції розвитку вищої освіти – розвиток, обумовлений становленням нової освітньої парадигми; модернізація вищої освіти; зміни у соціально-професійній ролі науково-педагогічних працівників; розвиток процесів інформатизації; формування єдиного інформаційного і правового поля; в) тенденції розвитку професійної діяльності науково-педагогічних працівників – зростання інформативності правового поля; підвищення рівня знань про юридичні норми, механізми захисту правових інтересів й інтелектуальної власності; дотримання правових норм у взаємовідносинах з іншими суб'єктами навчального процесу [1].

Проте, В. Ситянін у своїй роботі “Формування правової компетентності науково-педагогічних працівників вищої школи” не проаналізував низку таких принципів важливих питань, як: ставлення до правової компетентності науково-педагогічних працівників з позиції соціально-правового замовлення суспільства; виникнення знач-

ної кількості питань, пов'язаних із захистом і реалізацією прав, що доводить актуальність дослідження процесу розвитку правової компетентності у закладах післядипломної освіти.

Д. Коваленко, визначаючи проблеми професійно-правової підготовки інженерів-педагогів, аналізуючи тенденції розвитку вищої інженерно-педагогічної освіти, теоретико-методологічні роботи сучасних дослідників, вказує на певні недоліки як у педагогічній теорії, так і практиці. Такі недоліки зумовлюють основне протиріччя між підвищеними вимогами до викладачів та недостатнім рівнем їх професійно-правової підготовки. Це протиріччя виникає в таких випадках:

на рівні діяльності громадян України у сфері освіти: між правовою освіченістю громадянина України у сфері освіти при вступі до навчального закладу та реальною потребою в знанні певних нормативно-правових актів, що регулюють умови вступу та навчання в цьому навчальному закладі; між юридичними знаннями громадян України у сфері освіти та їх потребою при вирішенні питань навчання у професійних навчальних закладах та праці на виробництві;

на рівні професійної діяльності викладачів ПТУ, технікумів та коледжів: між можливостями отримання викладачами ПТУ, технікумів та коледжів юридичних знань у сфері освіти та їх потребою при виконанні своєї професійної діяльності; між потребою в реальній юридичній допомозі працівникам освіти при застосуванні ними адміністративного та трудового законодавства України у сфері освіти та реальними можливостями забезпечення такої допомоги; між потребою в захисті педагогічних працівників в умовах демографічної кризи та реальними можливостями юридичної допомоги при цьому захисті;

на рівні професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів: між існуючою системою освіти майбутнього інженера-педагога і вимогами до сучасного викладача системи вищої та професійно-технічної освіти; між змістом гуманітарної, соціально-економічної, професійної підготовки та реальними професійною і соціально-педагогічною діяльністю викладача та працівника системи професійної освіти; між соціально-правовою освіченістю сучасного фахівця з вищою освітою та вимогами суспільства [4].

Погоджуючись із науковцем, зазначимо, що ці проблеми існують й для фахівців медичної галузі.

Сучасні випускники вищих навчальних закладів загалом та медичних ВНЗ зокрема, мають неповний комплекс знань із теорії права і майже не мають навичок практичного застосування правових знань і професійно-правових умінь. Певною мірою це зумовлено тим, що під час формування професійної компетентності недостатньо враховується специфіка й обсяг правових знань, професійно-правових умінь щодо змісту певної галузі; вимоги до оптимального відбору змісту правових дисциплін для студентів різних спеціальностей і, зокрема, студентів-медиків розроблені недостатньо, що обумовлює необхідність надавати ці знання в системі післядипломної освіти та мотивувати фахівців медичної галузі до розвитку їх правової компетентності.

Продовжуючи дослідження проблеми розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті, вважаємо за доцільне проаналізувати матеріали I Всеукраїнського конгресу з медичного права і соціальної політики. У цьому заході взяли участь понад 300 делегатів з усіх регіонів України – лікарі, юристи, організатори охорони здоров'я, представники страхового і фармацевтичного бізнесу, захисники прав пацієнтів, науковці. Президент Української медико-правової асоціації Радмила Гревцова зазначила, що представники широкої медичної, педагогічної й юридичної громадськості з усієї країни зібралися на спільний форум уперше в історії незалежної України. Вона висловила надію, що форум досягне своєї мети – окреслить коло гострих правових проблем вітчизняної галузі охорони здоров'я і шляхи їх вирішення [3].

Радмила Гревцова окреслила актуальні правові проблеми галузі охорони здоров'я. Це, передусім, недосконалість чинного законодавства, а також відсутність достатніх законодавчих передумов для оптимізації структури медичної допомоги та раціонального використання ресурсів у системі охорони здоров'я; декларативний характер норм, що визначають правовий статус медичних працівників і пацієнтів, недостатнє нормативно-правове забезпечення контролю якості медичної допомоги (послуг); наявність підстав для суперечок навколо

юридичної сили медичних стандартів (нормативів), недосконалість правового регулювання медичної експертизи; недостатня обізнаність суб'єктів медичного права зі своїми правами та обов'язками, невміння захищати свої права, відсутність традиції вжиття заходів юридичного характеру щодо запобігання порушення своїх прав; відсутність належного узагальнення судової та слідчої практики “медичних” справ; недостатність фахівців, здатних надавати кваліфіковану правову допомогу з питань медичного права; нерозвиненість просвіти та освіти з питань медичного права, участь медичної та юридичної громадськості у розв'язанні правових проблем галузі охорони здоров'я [3].

Цілком погоджуючись із Р. Грецовою, можемо лише додати, що до зазначених проблем, на наш погляд, необхідно віднести мотивацію до розвитку правової компетентності в процесі фахової діяльності та підвищення кваліфікації у системі післядипломної освіти.

У дисертаційній роботі “Формування професійно значущих якостей майбутніх лікарів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін” О. Корж доводить, що “через негативний вплив дегуманізації на сучасне українське суспільство вимоги до професійних якостей майбутніх фахівців, зокрема лікарів, постійно підвищуються, зорієнтовуючи їх підготовку на міжнародні стандарти, оскільки саме професія лікаря вимагає високої внутрішньої професійно-етичної, правової культури та розвинених професійних якостей, які реалізуються безпосередньо у процесі праці, у ставленні до хворого чи здорового, до сім'ї, суспільства й держави. У зв'язку зі зазначеним, особливої актуальності набули питання пошуку нових концепцій підвищення якості професійної підготовки майбутніх лікарів щодо формування їх професійно значущих якостей, бо наявність останніх – це гарант успішного виконання функціональних обов'язків, де пріоритетним є цінність людського життя” [5].

При визначенні проблем розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті віце-президент Світової федерації українських лікарських товариств, віце-президент Української медико-правової асоціації, голова Громадської ради при МОЗ України Олег Мусій та голова ВУЛТ Станіслав Нечаїв звернули

увагу на необхідність запровадження в Україні лікарського самоврядування. Так, Олег Мусій зазначив: багатолітній світовий досвід функціонування суспільно-адміністративної моделі управління в охороні здоров'я підтвердив значну роль професійного лікарського самоврядування в ефективному керуванні нею (професійне самоврядування – визнана законом система управлінських взаємовідносин між усіма представниками певної професії, покликана консолідувати їх зусилля щодо співпраці з органами державної влади, суспільством та між собою, якій законом надаються певні управлінські повноваження для успішного функціонування певної професійної групи на користь усього суспільства. Самоврядування реалізується власною, визначеною законом представницькою організацією, створеною на засадах децентралізації, яка перебуває під наглядом органів державної влади. Органи професійного самоврядування не входять до системи органів державної влади та місцевого самоврядування, але вони включені до складу адміністративного апарату) [3].

Організацією, що планується на роль інституції професійного самоврядування в Україні, є Всеукраїнське лікарське товариство (ВУЛТ). На думку Олега Мусія, держава могла б делегувати ВУЛТ такі основні функції: ведення реєстру лікарів; своєчасне забезпечення фахівців необхідною медичною інформацією; участь у розробці медичних стандартів; атестацію та сертифікацію медичних працівників, ліцензування лікарської діяльності; захист прав та інтересів лікарів; обрання головних фахівців із медичних спеціальностей; здійснення контролю за використанням лікарських засобів і медичною рекламою; участь в акредитації медичних практик; організація підвищення кваліфікації медичного персоналу; прийняття Етичного кодексу українського лікаря; ухвалення правил Належної медичної практики.

Наслідком правової регламентації діяльності лікарського самоврядування в Україні стане децентралізація функцій існуючої адміністративно-командної системи управління охороною здоров'я України; зросте та реально реалізуватиметься правовий, соціальний, фінансовий і моральний захист лікаря та лікарської професії, а також зросте захищеність пацієнтів [3].

Кореспондент журналу “Адвокат” Л. Лазебний поцікавився, які питання викликають особливий інтерес у адвокатів під час семінарів та інших заходів з медичного права. Зазвичай адвокати цікавляться новими видами правової допомоги в царині медичного і фармацевтичного права, в яких мають потребу клієнти. Безперечно, цікавлять їх і “сутнісні” питання. У першу чергу це права, обов’язки і відповідальність пацієнтів, медичних працівників та закладів охорони здоров’я, отримання й оформлення інформованої згоди пацієнта на медичне втручання, документація медичних закладів, правові аспекти оцінки якості медичної допомоги [5].

Усе це підтверджує актуальність порушеної проблеми, а саме необхідність розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті.

Не випадково для дводенного семінару-практикуму, яким розпочалися масштабні заходи з підвищення кваліфікації адвокатів у царині медичного і фармацевтичного права, була обрана тема “Застосування законодавства України про охорону здоров’я. Методики захисту прав і законних інтересів пацієнтів, медичних працівників і закладів охорони здоров’я”. Семінар-практикум, у якому взяли участь понад 140 адвокатів та інших юристів, 17 викладачів юридичних і медичних вишів з різних регіонів країни, чимало з яких виявили значний інтерес до поглибленого навчання за спеціальною програмою відбувся 11–12 листопада 2011 року [6].

Висновки. Отже, проаналізувавши науково-педагогічну, медичну, методичну, юридичну та спеціальну літературу до проблем розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті, визначаємо: низький рівень мотивації до розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті та саморозвитку; нестійкий інтерес до вивчення права; необізнаність у осучасненій нормативно-правовій базі (при наданні консультацій та складанні актів, договорів тощо); нерозвиненість умінь організовувати та вживати заходи щодо усунення фактів порушень чинного законодавства як пацієнтами, так і колегами; відсутність бажання щодо інформування пацієнтів стосовно

питань правового характеру; формалізоване забезпечення законодавчих прав тощо.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Виявивши проблеми розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті, черговим кроком нашого дослідження стане з'ясування сутності та структури правової компетентності даних фахівців.

Список використаної літератури

1. Ситянін В. В. Формування правової компетентності науково-педагогічних працівників вищої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / В. Ситянін ; Державний вищий навчальний заклад "Університет менеджменту освіти" Національної академії педагогічних наук України. – К., 2010.
2. Коваленко Д. В. Проблеми професійно-правової підготовки інженерів-педагогів та шляхи їх вирішення / Д. В. Коваленко // Проблеми інж.-пед. освіти. – 2009. – № 22/23. – С. 316–322.
3. I Всеукраїнський конгрес з медичного права та соціальної політики – крок до формування системи медичного права в нашій державі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://health-ua.com/articles/1835>
4. Корж О. Ю. Формування професійно значущих якостей майбутніх лікарів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний вищий навчальний заклад "донбаський державний педагогічний університет". – Слов'янськ, 2014.
5. Гревцова Радмила. До практики у сфері медичного і фармацевтичного права долучатиметься дедалі більше адвокатів [Інтерв'ю. Розмову вів Леонід Лазебний] // Адвокат. – 2011. – № 10; Медицинское и фармацевтическое право: дискуссии, итоги, планы / Р. Гревцова, А. Степаненко, А. Кершиц // Аптека. – 2011. – № 21(792).
6. Діяльність Інституту медичного і фармацевтичного права та біоетики Академії адвокатури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aau.edu.ua/ua/medical-law-institute-activity/>

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Лазарєв М. І.

Стаття надійшла до редакції 9.12.2016.

Харьковский В. **Развитие правовой компетентности специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании как педагогическая проблема**

Статья посвящена актуальной на сегодня проблеме развития правовой компетентности специалистов именно медицинской отрасли, ведь современное состояние украинского общества определяется прежде всего внедрением нормативно-правовых знаний во все области деятельности, что приводит к трансформации в политической, экономической, социальной сферах. Автором на основе анализа научно-педагогической и специальной литературы выделены проблемы развития правовой компетентности специалистов различных отраслей в целом и медицинской отрасли в последипломном образовании в частности.

Ключевые слова: компетентность, правовая компетентность, специалисты медицинской отрасли, последипломное образование.

Kharkivskiy V. **The development of the legal competence of specialists of medical sphere in postgraduate education as a pedagogical problem**

The article is devoted to the actual problem of the development of the legal competence of specialists of medical sphere because the current state of the development of the Ukrainian society is determined first of all the introduction of normative and legal regulations in all spheres of activity, that leads to a transformation in the political, economic, and social spheres.

The author, on the basis of the analysis of scientific, pedagogical and special literature, studies problems of the development of legal competence of specialists of various spheres in general and the medical sphere in postgraduate education in particular. It is mentioned in the article that modern graduates of higher educational establishments in general and medical higher educational establishments in particular, have partial complex knowledge of theory of law and do not have skills for the practical application of legal knowledge and professional legal skills.

To a certain extent, this is due to the fact that during the development of professional competence the specificity and scope of legal knowledge, professional legal skills regarding the content of a particular sphere is not

taken enough into account; the requirements to the optimal selection of the content of legal disciplines for students of different specialties and medical students, in particular, are not developed enough. According to the mentioned above it is important to provide this knowledge in the system of postgraduate education and motivate specialists of the medical sphere to the development of their legal competence.

Having analyzed the scientific, pedagogical, medical, methodological, legal and special literature, the author classified the low level of motivation to the development of legal competence of specialists of medical sphere in postgraduate education and self-development; steady interest in the study of law; ignorance in the modern regulatory legal base (when providing consultation and drafting of acts, agreements etc.); lack the ability to organize and take measures to eliminate the facts of violations of legislation of both patients and colleagues; lack of desire to inform patients about issues of a legal nature; formal framework ensuring legal rights, etc. as problems of development of legal competence of specialists of medical sphere in postgraduate.

The prospects for further research in this direction, the author sees in the study of the ways of solving these problems and clarifying the essence and structure of legal competence of specialists of medical sphere in postgraduate education.

Keywords: *development, competence, legal competence, specialists of medical sphere, postgraduate education.*